Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет психології та соціальної роботи

Кафедра диференціальної та спеціальної психології

Дипломна робота

бакалавра
(освітньо - кваліфікаційний рівень)

на тему: **«Психологічні особливості тілесного образу у підлітків з різними видами аутоагресії »**

«Positive personality traits as determinants of social well-being»

Виконала: студентка 4 курсу денної форми навчання
напряму підготовки 6. 030102- «Психологія»
Горобець Аліна Станіславівна
Керівник:д.психол.н. прфю Вісковатова Т.П. ._____
(підпис)
Рецензент: к.психол.н., доц. Артюхіна Н.В._____
(підпис)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№_____ від ____.____.2018 р.

Захищено на засіданні ДЕК №
протокол №____ від _____ р.
Оцінка__ _____/___ ___/_____
(за нац. шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри
_____Родіна Н.В..
(підпис)

Голова ДЕК
_____Родіна Н.В.
(підпис)

Одеса - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТІЛЕСНОГО ОБРАЗУ У ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМИ ВИДАМИ АКЦЕНТУАЦІЇ. 6

1.1Теоретичні основи вивчення образу тіла 6

1.2 Особливості формування тілесності у онтогенезі. 10

1.3 Психологічна характеристика підліткового віку 14

1.4 Особливості формування та проявів акцентуацій в підлітковому віці. 19

Висновки до першого розділу 27

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТІЛЕСНОГО ОБРАЗУ У ПІДЛІТКІВ С РІЗНИМИ ВИДАМИ АКЦЕНТУАЦІЙ. 29

2.1 Організація дослідження. 29

2.2 Методи дослідження 30

2.3 Аналіз отриманих результатів. 39

Висновки до другого розділу 52

ВИСНОВОК 54

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 57

ДОДАТКИ 61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підлітковий вік в сучасній психологічній літературі оцінюється як один з критичних періодів розвитку. Він пов’язаний з кардинальними перетвореннями у сфері свідомості, діяльності, системі взаємостосунків індивідів. У підлітковий період прийняття іншими стає дуже важливим а особливості уявлень про себе стають основними і особливо значущими в підлітковому віці.

У сприйнятті підлітка «бути красивим» означає мати успішні особистісні відносини. Статеве дозрівання тільки підвищує внутрішньє напруження, тіло, його зовнішній вигляд і відчуття стають ще більш важливими, проте не самі по собі, а як можливість реалізації близькості з іншою людиною. Малюючи образ «Я», підліток ніби обумовлює власний шлях розвитку, починає жити і діяти, прагнучи дотримуватися наміченої лінії.

У цьому віці сформований образ тіла набуває стабільність і може бути дещо змінений під впливом внутрішніх переконань та думок, тиску з боку однолітків, найближчого оточення, зовнішніх стимулів, що можуть діяти на підлітка, змінювати його переконання.

Так, питання щодо формування образу тіла та природи тілесності досліджували Соколова Е.Т., Кисляковська В.В., Шильдер П., Бернс. Р., Мухіна В.С., Меерович Р.І., Тхостов А.Ш., Гавриленко А.А., Скугаревський О.А., Румянцева О., Дорожевець А.Н., Биховська И.М., Тищенко П.Д., Б. Тернер, Ніколаева В.В., Аріна А.Г., Паноферов В.Н., Агільдієва Е.Ф., Рамси Н., Харкорт Д., А. Матес і Дж. Хан, Плеснер Г.

Також в цьому питанні важливим є характер підлітка, особливості його формування та безпосередньо прояв його. В процесі життя ті або інші риси характеру можуть зазнавати певні, інколи істотні зміни. Проте риси характеру не можуть змінюватися швидко і легко, так, наприклад, як настрій людини. Зміна характеру - це найчастіше складний і тривалий процес.

У підлітків збалансований характер зустрічається вкрай рідко. У більшості тінейджерів окремі риси характеру надмірно посилені, з'являється вибіркова уразливість в одних ситуаціях і неймовірна стійкість в інших. Іншими словами, для людини, що має певну акцентуацію характеру, буває психологічно важко переносити деякі ситуації. Вона відчуває розгубленість, невпевненість, мучиться сумнівами, втрачає працездатність, в той час як в інших ситуаціях вона навпаки, відчуває себе адекватно або навіть відчуває прилив сил і бадьорості.

Аналіз наукової літератури довів, що на данний час не достатньо досліджень що вивчають тілесний образ у підлітків и при цьому враховуючи їх тип акцентуації характеру. Такі поняття як «тілесність», «акцентуація» та «образ тіла» можуть розглядатись деякими авторами у контексті патології, загостренних станів. Отже, дослідження теми щодо психологічних особливостей тілесного образу у підлітків з різними видами акцентуацій можна вважати акутальним.

Мета роботи: теоретично та емпірично дослідити психологічні особливості тілесного образу у підлітків с різними видами акцентуацій.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості тілесного образу у підлітків.

Предмет дослідження: психологічні особливості тілесного образу у підлітків с різними видами акцентуацій.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні підходи до вивчення образу тіла.
2. Розкрити особливості формування тілесності у онтогенезі.
3. Розглянути психологічні характеристики підліткового віку.
4. Емпіричне дослідження на тему психологічних особливостей тілесного образу у підлітків з різними видами акцентуацій.

Методи дослідження:

1. Аналіз психолого-педагогічних, соціально - психологічних праць з теми дослідження.

2. Бесіда.
3. Спостереження.
4. Комплекс психодіагностичних методик в котрий входять: Опитувальник К. Леонгарда - Г. Шмішека. Варіант для дітей і підлітків; Методика «Діагностика самооцінки Дембо-Рубінштейн» (Модифікація Прихожан); «Опитувальник образу власного тіла» О.А. Скугаревского, С. В. Сівухи; Тест «Хто Я?» М. Кун, Т.Макпартленд (модифікація Т.В. Румянцевої).

База дослідження. Дослідження проводилось на базі ЗОШ №4 (м. Чорноморськ). Випробуваними були підлітки від 15 до 18 років, учні десятих та одинадцятих класів.

Практичне значення полягяє в тому, що отримані результати можуть бути використані для проведеня тренінгів з ассертивності та впевненості, шкільними психологами для бесід з підлітками та їх батьками. Також отримані результати можуть бути використані для проведення лекцій з вікової психології та психосоматики.

Структура: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновківі додатків. Загальний обсяг – 75 сторінки, та має список літератури з 45 використаних джерел.

ВИСНОВОК

Завершуючи теоретичний і емпіричний аналіз психологічних особливостей тілесного образу у підлітків з різними видами акцентуацій, ми можемо зробити наступні висновки:

1.Аналіз наукової літератури доводить, що «образ тіла» можно розглядати як багатогранний феномен, під яким розуміють «складну комплексну єдність сприйняття, установок, оцінок, уявлень, пов'язаних і з тілесної зовнішністю, і з функціями тіла». «Образ фізичного «Я» розвивається як психічне відображення психосоматичної функціональної системи організму. Сприйняття підлітками власного тіла, включає в себе чуттєву забарвленність цього сприйняття і те, як, на його думку, оцінюють його оточуючі; це своєрідна система уявлень людини про фізичну сторону власного «Я», про своє тіло. Головною складовою образу тіла є знання індивіда про самого себе, своєї фізичної складової.

2.Аналіз наукової літератури також показує, що в понятті «тілесність» можна виділити дві межі, на яких увесь час балансують спроби адекватного опису даного поняття. Це по-перше - перехрестя природного та культурного, а по-друге - межа індивідуального, суб'єктивного та соціального, інтерсуб'єктивного. Тілесність вважається поняттям, ширшим за поняття тіла. І це розширення - стосується важливого для гуманітарних наук дослідження «людської природи». Тілесність підкреслює особистісність та унікальність людського буття на тлі природного існування і, одночасно, дає можливість втілення і реалізації духовних аспектів людини у соціокультурному середовищі.

3.Важливою відмітною ознакою підліткового віку є фундаментальні зміни, що відбуваються в сфері самосвідомості. Важливим компонентом самосвідомості людини є його уявлення про власне тіло, образ його фізичного «Я»; відображення тілесної сфери входить в структуру самосвідомості. З формування почуття власного тіла починається розвиток

самосвідомості. Дитина починає сприймати себе відокремленим від зовнішнього світу саме на основі тілесних відчуттів, в підлітковому віці уявлення про своє тіло істотно впливають на становлення самосвідомості. Необхідно відзначити, що в підлітковому віці «образ тілесного «Я» характеризується крихкістю, нестабільністю; він легко змінюється під впливом мотиваційних конфліктів і афективних станів, «проникний» для зовнішньої оцінки і переживань успіху-невдачі ».

4. Аналіз емпіричного дослідження особливостей тілесного образу у підлітків з різними видами акцентуацій доводить, що:

Підлітки з дистимічний і тривожним типами акцентуацій відчувають помірну незадоволеність власним тілом. Їм властива наявність низької самооцінки. Вони можуть займати низьке положення серед однолітків, відчувають достатню невпевненість в собі. Так само простежується незадоволенність власною зовнішністю. Вони більш акцентовані на своїх індивідуальних характеристиках, при цьому використовують дефініції нейтрального або ж негативгного самоопису. Це говорить про невпевненість в собі, наявність у таких підлітків побоювань у зв'язку з саморозкриттям, в них виражена тенденція до самозахисту. Свою стать вони описують не прямо, а опосередковано описуючи при цьому свої особистісні якості і характеристики. Але все ж ми помічаємо, що підлітки з Дистимічним типом акцнтуації в бажаному становищі хочуть бачити себе більш впевненими.

У підлітків з циклотимним та екзальтованим типами акцентуацій простежується адекватне ставлення до власного тіла. У цих підлітків спостерігається наявність середнього рівня домагань і адекватної смооцінкі. В них сформована позитивна статева ідентичність, різноманіття рольової поведінки, прийнятті своєї привабливості як представника статі. Але у підлітків з екзальтованим типом акцентуації все ж спостерігається тенденція відчувати деяку невпевненість в собі, ці показники поєднуються з помітною відмінністю між реальним ставленням до зовнішності і бажаним ставленням до воей зовнішності.

Підліткам з гипертимним та емотивним типами акцентуацій характерна наявність адекватного рівня домагань і адекватної самооцінки. Свою стать вони описують не прямо, а опосередковано. Можуть бути дещо тривожними, роздратованимиі та вразливими. Їм властиве загострене почуття обов'язку, старанність та самостійність. Вони можуть бути вразливими і дещо гостро сприймати зауваження інших щодо своєї зовнішності. У підлітків с гипертимним типом акцентуації не суттєві відмінності між реальним сприйняттям своєї зовнішности та бажаним станом зовнішнього вигляду. Але вони бажають займати більше вісокое положення серед однолітків, при цьому ми можемо припустити, що при такому розкладі обставин, вони будуть відчувати себе більш впевнено.

Таким чином ми прийшли до висновку, що неможливо розглядати тілесний образ підлітків не враховуючи при цьому його відносини з однолітками, ставлення до своеї статевої приналежності та рівня самооцінки.

По завершенню виконаної роботи ми можемо зробити висновок, що питання про уявлення образу власного тіла підлітками залишається відкритим і потребує подальшого вивчення. У своїй роботі ми розглянули це поняття зв'язавши його з вираженою акцентуацією, самооцінкою і особливостями ідентичності наших піддослідних. Це на нашу думку може служити відмінним доповненням для подальшого вивчення даного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арина Г.А, Николаева В.В. Психология телесности: методологические принципы и этапы клинико-психологического анализа. // Психология телесности между душой и телом / ред.-сост. В.П. Зинченко, Т.С. Леви. М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2007. С.222-235.
2. Быховская И.М. Телесность как социокультурный феномен // Культурология. XX век : словарь / гл. ред. С.Я. Левит. СПб. : Университетская книга, 1997. С. 464–467. (стр. 464)
3. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса // Собр. соч. в 6-ти т. / Под ред. А.Р. Лурия, М.Г. Ярошевского. М.: Педагогика, 1982. Т. 1. С. 228–291.,с. 228-291.
4. Выготский Л.С. Педология подростка // Собр. соч. в 6 т. - М., 1984. - Т. 4. - С. 5-243
5. Гавриленко А.А. Образ физического Я как структурная составляющая Я-концепции: автореф. дис. … канд. псих. наук / А.А. Гавриленко; ИСУП Государственного университета управления. – М., 2009. – 18 с.
6. Ганнушкин П.Б. Избранные труды.- М., 1964, с. 121–122.
7. Гільбух Ю.З. Темперамент школяра: типологія і діагностика // Радянська школа. - 1990. - №5-6.
8. Дорожевец А.Н., Соколова Е.Т. Исследование образа физического я: некоторые результаты и размышления.//Телесность человека: Междисциплинарные исследования/ Под ред. В.В.Николаевой, П.Д. Тищенко. М., 1993г
9. Кисляковская В.В., Клецкова И.М. Методологическое обоснование культурно-исторического подхода к пониманию телесности [Электронный ресурс] / В.В. Кисляковская, И.М. Клецкова // СибАк, 2009.
10. Коновалов В.Ю. Психосоматический аспект детского развития, его закономерности и этапы.// Практическая психология и логопедия, 2005, №5-6, С 4-9.

11.Кулагина И.. Возрастная психология: Развитие ребенка от рождения до поздней зрелости. – М., 2003

12.Курс общей, возрастной и педагогической психологии / М.В. Гамезо. - М., 1982.

13.Леонгард К. Акцентуированные личности. -- Ростов Н/Д: Феникс, 2000. — 544 с.

14.Леонгард К. Указ. соч. С. 40.

15.Литвиненко О.Д. Психосоматичнийи підхід до проблем психологічного здлров'я особистості/ О.Д. Литвиненко // Науковий вісник Херсонського Державного університету. Серія: Психологічні науки – Херсон – 2016. - № 4. – С. 57 – 82.

16.Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера. - М., 1983.

17.Личко, А.Е. Клиническая и психологическая диагностика типов психопатий и акцентуаций характера / Личко А.Е. Типы акцентуаций характера и психопатий у подростков. - М.: Ап-рель-Пресс, ЭКСМО-ПРЕСС, 2009. С. 111-241.

18.Мдивани М.О. Исследование структуры образа физического «Я» школьников. Автореф. … канд. псих. наук. М., 1991. 106 с с. 52

19.Мид М. Культура и мир детства. - М., 1988

20. Михель Д.В. Тело в западной культуре. Саратов : Научная книга, 2000. 171 с.

21. Мухина В.С. Плоть и дух//Развитие личности. 2000. №3 С. 65-94.

22.Николаева В.В., Арина А.Г. Клинико-психологические проблемы психологии телесности.// Психологический журнал, 2003, том 24, №1, С 119-126.

23.Основы специальной педагогики и психологии. Авторы: Н. М. Трофимова, С. П. Дуванова, Н. Б. Трофимова, Т. Ф. Пушкина

24.Паршукова, Л.П. Акцентуации характера: учебное пособие / Л.П. Паршукова, И.В. Выбойщик. – 2-е изд., испр. и доп. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2007. – 84 с.

25.Поляков Ю.Ф. Клиническая психология: состояние и проблемы//Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14, Психология. 1996. №2, С3-8

26.Практикум по возрастной и педагогической психологи / Под ред. А.И.Щербакова. - Тема 6. - С. 121-139.

27.ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДРОСТКА Печатается по изданию: Возрастная и педагогическая психология./ Под ред. А.В. Петровского. М., Просвещение, 1973.

28. Психология телесности / В.П. Зинченко, Т.С. Леви. М., 2005. 731 с. С. 139-165

29.Рамси Н., Харкорт Д. Психология внешности / Н. Рамси, Д. Харкорт. – Спб: Питер, 2009. – 256 с.

30.Румянцев О. Культура как место и время человека // Творение – творчество – репродукция: философский и эрелигиозный : междунар. Чтения по теории, истории и философии культуры № 15. СПб. : Эйдос, 2003. С. 30–43.

31.С. Л. Рубинштейн. Основы общей психологии. СПб., 1998.

32.Скугаревский О.А., Сивуха С.В. Образ собственного тела: разработка инструмента для оценки. Психологический журнал №2, 2006 год. – №4. – С. 40-48.

33.Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе. - М., 2000

34.Соколова Е.Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности / Е.Т. Соколова. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 210с., с. 22

35.Стреляу, Я. Роль темперамента в психологическом развитии / Я. Стреляу. – М.: Владос – 1982. 231 с.]

36.Тест Куна. Тест «Кто Я?» (М.Кун, Т.Макпартленд; модификация Т.В.Румянцевой) / Румянцева Т.В. Психологическое консультирование: диагностика отношений в паре – СПб., 2006. С.82-103.

37.Тхостов А. Ш. Психология телесности / А. Ш. Тхостов – М.: Смысл, 2002. – 245 с. (с. 12)

38.Фельдштейн Д.И. Психология развивающейся личности. -М., 1996.

39.Цветус-Сальхова Т.Э. «Тело» и «телесность» в культурологических исследованиях// Вестник Томского государственного университета. 2011. № 351. С.70-73

40.Шпрангер Э. Психология юношеского возраста. - М.-Л., 1931.

41.Энциклопедия психодиагностики. Диагностика детей под редакцией Д.Я. Райгородского, Бахрах-М, Самара, 2007

42. Юнг К.Г. Человек и его символы. М. : Серебряные нити, 1998. С. 368.

43.Plesner H. Stupeni organicheskogo i chelovek [Degrees of organic and man] // Problemy cheloveka i zapadnoj filosofii [Problem of man and Western philosophy. M., 1988.

44.Matthes and J. A. Khan. Psihologija cheloveka ot rozhdenija do smerti Psychology of a person from birth to death. M., 2001. 173 p. C. 31

45.Vemy, Tomas, M.D. & Kelly, John. The Secret Life of the Unborn Child. Dell Publishing. New York, 1988.